

עודכן ב- 01/11/2004 07:07

השוואה מדכאת

מנהיגים באירופה מתייחסים לקידום המדע במדינותיהם אחרת מאשר בישראל

מאת דוד הורן

בשבוע שעבר חגגה CERN, מעבדת המחקר הגדולה בעולם הממוקמת בז'נווה שבשווייץ, 50 שנה להקמתה. באירוע זה השתתפו שלושה ראשי מדינות, מלך ספרד ונשיאי צרפת ושווייץ, ומכובדים רבים נוספים. תחום המחקר של המעבדה הוא חלקיקים אלמנטריים, הידוע גם כתחום "האנרגיות הגבוהות" מכיוון שהוא מבוסס על מאיצים שמגיעים לגבול היכולת הטכנולוגית. לישראל יש מעמד של משקיפה במעבדה מאז חתימת חוזה שיתוף פעולה עמה בשנת 1990. פיתוח חשוב של המעבדה, שחרג מתחומה הצר והפך לנחלת הכלל, הוא תוכנת WWW, שהפכה את האינטרנט למכשיר רב העוצמה המוכר לנו כיום.

חגיגת היובל זכתה לכיסוי נרחב של הטלוויזיה באירופה. ז'ק שיראק, נשיא צרפת, הרחיב את הדיבור על חקיקה חדשה בנושאי מדע שהוא מקדם בארצו, ועל הצורך לבסס אמנה חדשה בין המדע לחברה. גם שאר הדוברים עמדו על החשיבות הכללית של המדע להתפתחות החברה ועל הצורך בטיפוחו. ברור לאירופה שהמסורת המדעית שהחלה ביבשת זו היא הבסיס לרווחה של העולם המערבי. עם מלחמת העולם השנייה עברה הבכורה לארה"ב, שהשכילה לעודד אנשי מדע במוסדותיה. עתה מבקשת אירופה לחזור ולהוביל את המדע העולמי ומשקיעה בצורה נמרצת במחקר ובפיתוח.

כמדען ישראלי שהקשיב ללהט הדברים של נשיא אירופי לא יכולתי שלא לעשות השוואה עם הנעשה בארצי. מתי שמענו לאחרונה דברים כאלה מפי נשיא או ראש ממשלה אצלנו? האם יש סימן כלשהו לחשיבות המחקר המדעי בחיינו הציבוריים? אפילו המאורע יוצא הדופן של פרס נובל מדעי ראשון בישראל, שהוענק לאחרונה לפרופסורים הרשקו וצי'נובר מהטכניון, לא זכה לתהודה ציבורית הולמת. דוגמה זו ממחישה עד כמה ישראל חדלה מלהתבונן במציאות מזווית הראייה של העולם המערבי. עובדה זו מצערת שבעתיים אם נזכור שהעם היהודי תרם רבות לקדמה התרבותית והמדעית גם באירופה וגם בארה"ב.

כשהרצל כתב את "מדינת היהודים" הוא ראה בעיני רוחו את אותה מנהיגות תרבותית כמובילה את המדינה החדשה. מה קרה, איפוא, לעם היהודי בארצו? האם הפיכת העם היהודי למדינה בעלת ישות פיסית צריך היה להיות כרוך באובדן איכויותיו? אין ספק שהצבת עובד האדמה והלוחם כאידיאל הציוני של העם שחוזר לארצו, שהיתה כנראה דרושה להגשמת הציונות, לא תרמה להעלאת קרנו של האינטלקטואל. יחד עם זאת, ישראל השכילה במשך תקופה ארוכה לתמוך בתשתית המדעית באמצעה הדלים. זו התשתית שעליה נבטו מחקרים כגון אלה של שני חתני הפרס שלנו. מצער לראות שדווקא בתקופה העכשווית הולכת ומתפוגגת תמיכה זו.

הציבור התרגל לאקדמאים שמקוננים על המשבר שבו נמצאות אוניברסיטאות המחקר. משבר זה אינו יכול להתחרות עם המתח שמתלווה למשברים הפוליטיים, אך פירושו הוא חמור: הקטנת האיכות והכמות של דור החוקרים הבא, והקטנה מיידית של מספרם של אותם חוקרים שמתעתדים לחזור לישראל ולהמשיך ליצור בתוכה. התוצאה תהיה דלדול של העתודה המדעית-הטכנולוגית של ישראל, והשמטת הבסיס שעליו מתפתחת התעשייה המתוחכמת. בצורה זו פוגעת המדינה באותו בסיס, שבו תלוי כוחה הכלכלי בעתיד.

ראוי לה להנהיגת ישראל שתתפנה לשעה קלה מהמשברים המדיניים ותקיים דיון קצר בשאלה, שעליה מבוססת כל הקדמה הטכנולוגית העתידית: כיצד לחזור ולהעמיד את ההשכלה הגבוהה על בסיס איתן. בהזדמנות החגיגית של פרס נובל מדעי ראשון כדאי לממשלת ישראל לדאוג שיהיה לו המשך בדורות הבאים. מדינה שאינה מעריכה את אוניברסיטאות המחקר שלה מציבה את עצמה במדרון בטוח בכיוון העולם השלישי.

פרופ' הורן, יו"ר הוועדה הישראלית לאנרגיות גבוהות בשנים 1983-2003, הוא פרופסור באוניברסיטת תל-אביב וחבר המועצה הלאומית למחקר ופיתוח

סגור חלון